

بازشناسی عوامل لذت‌بری سعادت‌نگر؛ بررسی مجدد ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه

Recognizing the Factors of Eudemonic Savoring, Re- Investigating the Psychometric Features of the Questionnaire

ک. مهدی عباسی / دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی و پژوهشگر گروه روان‌شناسی اسلامی پژوهشگاه قرآن و حدیث؛
محمود اصفهانیان / دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی اسلامی گرایش مثبت‌گرا، دانشگاه قرآن و حدیث قم؛

Mahdi Abbasi / PhD Student of General Psychology in Imam Khomeini Educational and Research Institute; Researcher in Department of Islamic Psychology in Research Center of Quran and Hadith. ym.abbasi@gmail.com

Mahmud Isfahaniyan / MA Student of Positive Islamic Psychology, University of Quran and Hadith, Qom.

Abstract

The present study aims at recognizing the factors of eudemonic savoring and investigating the psychometric features of its short-form questionnaire based on Islamic sources. To do the study, 344 seminary and university students were selected through cluster random sampling and answered the short-form questionnaires of eudemonic savoring and psychological well-being. The results show that the internal harmony of the short-form questionnaire was 0.89 with five factors, and it has an acceptable construct validity. However, its construct validity is higher than the construct validity of the initial form.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بازشناسی عوامل لذت‌بری سعادت‌نگر و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی فرم کوتاه پرسش‌نامه آن، بر اساس منابع اسلامی تدوین و انجام شده است. برای این پژوهش، با روش نمونه‌برداری تصادفی خوشه‌ای، ۳۴۴ نفر از طلاب و دانشجویان انتخاب شدند و به فرم کوتاه پرسش‌نامه لذت‌بری سعادت‌نگر و پرسش‌نامه بهزیستی روان‌شناختی پاسخ دادند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هماهنگی درونی فرم کوتاه پرسش‌نامه برابر با ۰/۸۹ و دارای ۵ عامل است و پرسش‌نامه از روایی سازه قابل قبولی برخوردار است؛ با این تفاوت که روایی سازه آن بالاتر از روایی سازه فرم اولیه است. مجموع عوامل استخراج‌شده، واریانس بیشتری را تبیین می‌کنند و عوامل از نظر مفهومی با مؤلفه‌های

The total extracted factors explain more variance, and the factors are in a higher harmony with the components of the theoretical model. There is a meaningful correlation between the scores of eudemonic savoring and the scale of psychological well-being, which shows its convergent validity.

Keywords: eudemonic savoring, eudemonism, savoring, internal harmony, factor analysis.

مدل نظری هماهنگی بیشتری دارند. بین نمرات لذت‌بری سعادت‌نگر با مقیاس بهزیستی روان‌شناختی همبستگی معنادار مشاهده شد که نشان از روایی همگرایی آن دارد.

کلیدواژه‌ها: لذت‌بری سعادت‌نگر، سعادت‌نگری، لذت‌نگری، هماهنگی درونی، تحلیل عاملی.

مقدمه

درباره آنچه منشأ شادکامی است و زندگی خوب را فراهم می‌کند نظرات مختلفی وجود دارد. در این باره دو مدل عمده خود را می‌نمایانند: شادکامی لذت‌نگر^۱ و بهباشی سعادت‌نگر^۲ (هفرون^۳ و بوینول^۴، ۲۰۱۱). شادکامی لذت‌نگر، که بهباشی لذت‌نگر^۵ نیز نامیده می‌شود، شامل سطوح بالای عواطف مثبت،^۶ سطوح پایین عواطف منفی^۷ و بالا بودن احساس رضایت شخصی از زندگی است (داینر^۸، شو^۹، لوکاس^{۱۰} و اسمیت^{۱۱}، ۱۹۹۹)، در حالی که بهباشی سعادت‌نگر شادکامی و «زندگی خوب»^{۱۲} را فقط در داشتن احساس خوب (بودن عواطف مثبت، نبودن عواطف منفی و احساس رضایت از زندگی) صورت‌بندی نمی‌کند. بهباشی سعادت‌نگر بر جریان زندگی در یک روش عمیق و آکنده از رضایت متمرکز است (دسی^{۱۳} و رایان^{۱۴}، ۲۰۰۸) و شادکامی حقیقی را محصول ابراز فضیلت، انجام آنچه شایسته انجام است، ایجاد معنا و زندگی هدفمند می‌داند (کاشدان^{۱۵}، بیسواس - داینر^{۱۶} و کینگ^{۱۷}،

1. hedonic happiness	7. negative affect	13. Deci, E.L
2. eudaimonic well-being	8. Diener, E.	14. Ryan, R.M.
3. Hefferon, K.	9. Suh, E.M.	15. Kashdan, T.B.
4. Boniwell, I.	10. lucas, R.E.	16. Biswas-Diener, R.
5. hedonic well-being	11. Smith, H.L.	17. King, L.A.
6. positive affect	12. good life	

۲۰۰۸؛ کیز^۱ و آناس^۲، ۲۰۰۹ و تیبیریوس^۳ و می‌سن^۴، ۲۰۰۹ به نقل از هفرون و بونیول، (۲۰۱۱).

برای سنجش هر یک از بهباشی لذت‌نگر و سعادت‌نگر ابزارهایی ساخته شده است. از جمله ابزارهای روان‌سنجی در این قلمرو، ابزاری است که مؤلفه‌های بهباشی درونی^۵ را می‌سنجد. بهباشی درونی عبارت است از اینکه مردم زندگی خود را در چارچوب تبیین‌های عاطفی و شناختی چگونه ارزیابی می‌کنند (داینر، ۲۰۰۰). از آنجا که شاخص برای این ارزیابی، سطوح بالای عاطفه مثبت و سطوح پایین عاطفه منفی و بالا بودن احساس شخصی رضایت از زندگی است (داینر و دیگران، ۱۹۹۹)، دو مقیاس برای سنجش بهباشی درونی به کار می‌رود: ۱. مقیاس رضایت از زندگی و ۲. فهرست عاطفه مثبت و منفی. رضایت از زندگی دربرگیرنده مؤلفه شناختی شادکامی است و به درجه‌بندی افراد از دستاورد زندگی‌شان مربوط است. عاطفه مثبت و منفی نیز نمایانگر جنبه هیجانی بهباشی است، که شامل خلق‌ها و هیجان‌های همایند با تجربه رخدادها می‌گردد (هفرون و بونیول، ۲۰۱۱).

مقیاس رضایت از زندگی (SWLS) داینر و همکاران (۱۹۸۵) برای درک سطح کلی رضایت فرد از زندگی به عنوان واکنش شناختی افراد به تجاربشان استفاده می‌شود. این مقیاس دارای ۵ گویه است و ویژگی‌های روان‌سنجی آن در پژوهش‌های متعدد بررسی شده است (مگیار - موئه^۶، ۱۳۹۳). در پژوهشی که شیخی، هومن، احدی و سپاه منصور (۱۳۸۹) انجام دادند، مقیاس رضایت از زندگی در بین دانشجویان ایرانی از هماهنگی درونی (۰/۸۵)، پایایی بازآزمایی (۰/۷۷) و روایی همگرا و واگرای قابل قبول (همبستگی ۰/۷۳ با فهرست شادکامی آکسفورد^۷ (OHI) و همبستگی ۰/۶۳- با پرسش‌نامه افسردگی بک^۸ (BDI)) برخوردار بوده است. فهرست عاطفه مثبت و منفی^۹ (PANAS) واتسون^{۱۰}، کلارک^{۱۱} و تلجن^{۱۲} (۱۹۸۸) برای سنجش سطوح بالای عاطفه مثبت و سطوح پایین عاطفه منفی در بهباشی درونی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مقیاس شامل ۲۰ گویه است (۱۰ گویه این مقیاس عاطفه مثبت و ۱۰ گویه دیگر عاطفه منفی را می‌سنجد) (مگیار - موئه، ۱۳۹۳).

1. Keyes, C.	5. subjective well-being	9. positive and negative affect scale
2. Annas, J.	6. Magyar-Moe, J.L.	10. Watson, D.
3. Tiberius, V.	7. oxford happiness inventory	11. Clark, L.A.
4. Mason, M.	8. Beck depression inventory	12. Tellegen, A.

در قلمرو بهباشی سعادت‌نگر، ریف^۱ (۱۹۸۹) از جمله روان‌شناسان مثبت‌نگری است که بهباشی را از نظر مفهومی بر حسب حالت بهباشی روان‌شناختی تعریف می‌کند؛ یعنی بودن در حالت کامل کارکردی و برآمدن در رویارویی با چالش‌های وجودی زندگی (ریف و سینگر^۲، ۲۰۰۸). ریف طبق برآوردی گسترده از نظریه‌های روان‌شناسی، شش خصیصه را برای بهباشی روان‌شناختی مشخص کرد: ۱. پذیرش خود^۳؛ ۲. ارتباط مثبت با دیگران^۴؛ ۳. رشد شخصی^۵؛ ۴. هدفمندی در زندگی^۶؛ ۵. کنترل بر محیط^۷ و ۶. خودمختاری^۸. وی برای بهباشی روان‌شناختی مقیاس‌هایی را برای سنجش این شش خصیصه ارائه کرده است (هوتا^۹ و واترمن^{۱۰}، ۲۰۱۳). امروزه مدل ریف از مهم‌ترین مدل‌های حوزه بهباشی روان‌شناختی^{۱۱} به شمار می‌رود و پرسش‌نامه‌های که برای سنجش مدل خودساخته است، از مهم‌ترین پرسش‌نامه‌های بهباشی روان‌شناختی به شمار می‌رود (مرادی و طاهری، ۱۳۹۱).

مدل‌های دیگری نیز در این باره وجود دارند که هر یک کم و بیش ابزارهایی را برای سنجش بهباشی و شادکامی ارائه کرده‌اند. مدل واترمن (۱۹۹۳) بر فعالیت‌هایی در زندگی تأکید دارد که بیشترین هم‌خوانی را با ارزش‌های درونی فرد داشته باشد. رایان، هوتا و دسی (۲۰۰۸) مدلی را از بهباشی سعادت‌نگر ارائه کرده‌اند که مبتنی بر این منش‌ها است: اشتیاق برای اهداف و ارزش‌های درونی^{۱۲} - شامل رشد شخصی^{۱۳}، مشارکت اجتماعی^{۱۴}، ارتباطات^{۱۵} و سلامت فیزیکی^{۱۶}؛ - داشتن انگیزه‌های خودگردان، خودآگاهانه رفتار کردن و نیازهای رضایت‌بخش برای شایستگی^{۱۷}، خودگردانی^{۱۸} و ارتباط^{۱۹}. ویترسو^{۲۰} (۲۰۰۴) و دیگر روان‌شناسان مثبت‌گرایی که بر بهباشی سعادت‌نگر تأکید دارند، جهت‌گیری به سمت رشد شخصی را مورد تأکید قرار داده است (هوتا و واترمن، ۲۰۱۳). بالاخره، رابطه میان بهباشی درونی، که از نگاه برخی لذت‌نگر نامیده می‌شود، با بهباشی سعادت‌نگر در مفهومی محقق می‌شود که روان‌شناس مثبت‌گرایی مانند سلیگمن^{۲۱} (۲۰۰۰) مطرح می‌کند؛ این مفهوم

1. Ryff, C.D.	9. Huta, V.	16. physical health
2. Singer, B.H.	10. Waterman, A.S.	17. competence
3. self-acceptance	11. psychological well-being	18. autonomy
4. positive relations with others	12. pursuing intrinsic goals and values as ends in themselves	19. relatedness
5. personal growth		20. Vitterso, J.
6. purpose in life	13. personal growth	21. Seligman, M.E.P.
7. environmental mastery	14. relationships	
8. autonomy	15. community contribution	

«شادکامی اصیل»^۱ است. وی شادکامی اصیل را آمیزه‌ای از بهباشی لذت‌نگر و سعادت‌نگر صورت‌بندی می‌کند (هوتا و واترمن، ۲۰۱۳). برخی از پژوهش‌ها نیز این نگاه را تأیید می‌کنند که هر کدام از بهباشی لذت‌نگر و سعادت‌نگر به روش‌های مختلفی در سلامت تأثیر دارند (از جمله هوتا و رایان، ۲۰۱۰)؛ بنابراین می‌توان بهباشی سعادت‌نگر را شامل انگیزه لذت‌جویی نیز دانست.

از دیدگاه منابع اسلامی، فضیلت و لذت در چارچوب سعادت‌نگر معنا پیدا می‌کند. در لذت‌بری سعادت‌نگر در حقیقت، دو رویکرد فضیلت‌جویی و لذت‌جویی جدای از یکدیگر نیستند (عباسی، ۱۳۹۱)، بلکه فضیلت و لذت، هر دو در مدل لذت‌بری سعادت‌نگر اسلامی وجود دارد. مدل مفهومی لذت‌بری سعادت‌نگر بر اساس منابع اسلامی، سبکی از لذت‌بری را معرفی می‌کند که شامل ۹ ویژگی است: ۱. امکان لذت بردن از فضیلت‌ها و ترجیح آن‌ها بر ارضای مطلق امیال؛ ۲. مهارگری در ارضای امیال؛ ۳. عاقبت‌اندیشی در انتخاب لذت‌ها؛ ۴. شرع‌مداری؛ ۵. در نظر گرفتن اهداف صحیح در انتخاب لذت؛ ۶. آخرت‌نگری؛ ۷. میانه‌روی در ارضای امیال؛ ۸/۹. جهت‌گیری به سوی انتخاب لذت‌های عالی و پایدار (عباسی، ۱۳۹۰). این مدل با استخراج ویژگی‌های سبک لذت‌بری سعادت‌نگر در منابع اسلامی (قرآن کریم و کتب حدیثی معتبر) با روش توصیفی - تحلیلی به دست آمده است. بر این اساس، مقیاس سبک لذت‌جویی^۲ (PPSS) برای سنجش سبک لذت‌بری سعادت‌نگر طراحی و ساخته شده است. این مقیاس ۶۶ گویه دارد که ویژگی‌های روان‌سنجی آن بررسی شده است. روایی محتوای^۳ این مقیاس از وجود توافق بالا میان نظرات بیشتر کارشناسان (۸۳/۳۳ درصد) درباره محتوای پرسش‌ها استنباط شده و هماهنگی درونی آن ۰/۹۲ است. روایی سازه این مقیاس با روش تحلیل عاملی بررسی شد که در نتیجه پنج عامل به دست آمد (عباسی، ۱۳۹۰). در مدل اسلامی لذت‌بری سعادت‌نگر به هر میزان سبک لذت‌بری در این پنج ویژگی یا عامل نمره بالاتر داشته باشد، کارآمدتر است و احتمالاً در سلامت روانی مؤثرتر خواهد بود: تعالی‌جویی (انتخاب لذت‌های عالی و پایدار)، مهارگری (توانمندی تأخیر ارضا برای رسیدن به لذت عالی و پایدار)، عاقبت‌اندیشی (سنجش پیامد لذت‌ها)، هدفمندی (لذت‌جویی با محور توحیدی) و میانه‌روی (سبک میانه‌رو در لذت‌جویی) (عباسی، ۱۳۹۰ و عباسی و بهرامی احسان، ۱۳۹۴).

چند موضوع ضرورت بازنگری در گویه‌های پرسش‌نامه، اجرای مکرر و تکرار بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی آن را ایجاب می‌کرد: ۱. تکرار پژوهش در جامعه و نمونه آماری متفاوت، بر ارتقای سطح کیفی و کمی مقیاس‌ها می‌افزاید؛ ۲. امروزه تمایل عمومی بر این است که برای سنجش این سازه‌های روان‌شناختی از پرسش‌نامه‌های کوتاه و مختصر استفاده شود و ۳. مجموع عوامل استخراج‌شده واریانس پایینی را از سازه تبیین می‌کردند. از این رو، پرسش پژوهش حاضر این است که آیا حذف برخی گویه‌های مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر، که با بقیه گویه‌ها همبستگی پایین‌تری داشته‌اند یا در مرحله سنجش روایی محتوا از نمره پایین‌تری برخوردار بوده‌اند یا هم‌سویی معنایی کم‌تری با مدل مفهومی لذت‌جویی سعادت‌نگر داشته‌اند، می‌تواند مقیاسی را به دست دهد که در تحلیل عاملی اکتشافی، همان عوامل به‌دست‌آمده در پژوهش قبل را منعکس کند؟ آیا مجموع عوامل استخراج‌شده در این پژوهش نسبت به پژوهش پیشین، واریانس بالاتری از کل مقیاس را تبیین می‌کند؟ به این منظور، فرم کوتاه پرسش‌نامه، با حفظ شرایطی که در بخش روش اشاره خواهد شد، تهیه و برای بررسی مجدد در یک نمونه آماری متفاوت اجرا شد.

روش پژوهش

روش این پژوهش در مرحله اول از نوع «تحقیق و توسعه» است. تحقیق و توسعه فرایندی است که به منظور تدوین و تشخیص مناسب بودن یک فرآورده علمی انجام می‌شود (سرمد و دیگران، ۱۳۸۰). روش تحلیل محتوا^۱، روش دیگری بوده است که برای بررسی محتوای آشکار پیام‌های موجود در متون دینی به کار رفته است. با این روش ویژگی‌های موجود در متون منابع اسلامی سبک لذت‌جویی استخراج شده است.

جامعه آماری این تحقیق تمام دانشجویان دانشگاه دولتی شهر قم و جامعه الزهراء علیها السلام بود که در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ در این دانشگاه‌ها مشغول به تحصیل بودند. ۳۴۴ نفر از بین این دانشجویان با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای^۲ انتخاب شدند. بر اساس نظرات موجود، این حجم بیش از حجم حداقلی (۲۰۰ نفر) است. گذشته از این، تعداد آیتم‌های مقیاس در مرحله روایی‌سنجی، ۴۰ سؤال است نسبت نسبت انتخاب‌شده (تعداد نمونه به تعداد گویه‌ها) بیش از حداقل لازم (یعنی نسبت ۲ به ۱) است (صدرالسادات، ۱۳۸۰).

دانشجویان پسر انتخاب‌شده از دانشگاه قم ۱۱۴ نفر و دختران انتخاب‌شده از جامعه الزهرا ۲۲۴ بودند و جنسیت ۶ نفر نیز نامعلوم بود. دامنه سنی مشارکت‌کنندگان بین ۱۸ تا ۴۴ سال با میانگین ۲۸/۲۵ و انحراف استاندارد ۲۸/۵ بود.

ابزارهای اندازه‌گیری پژوهش عبارت بودند از:

۱. **مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر بر اساس منابع اسلامی^۱ (USS) (۱۳۹۴):** فرم اولیه این مقیاس را عباسی (۱۳۹۰) برای سنجش سبک کلی لذت‌جویی بر روی یک پیوستار لذت‌نگری تا سعادت‌نگری طراحی کرده است. این مقیاس شامل ۶۶ گویه است که پنج عامل سبک لذت‌جویی (تعالی‌جویی، مهارگری، عاقبت‌اندیشی، هدفمندی و میانه‌روی) را می‌سنجد. روایی محتوایی^۲ فرم بلند این مقیاس از وجود توافق بالا میان نظر بیشتر کارشناسان (۸۳/۳۳ درصد) درباره محتوای پرسش‌ها استنباط شد. آلفای کرونباخ در این مقیاس برابر با ۰/۹۲ بود. نتیجه بررسی روایی سازه به شیوه تحلیل عاملی^۳، با ارزش ویژه بیشتر از ۱، استخراج ۵ عامل با بار عاملی بالاتر از ۰/۳ بوده که در مجموع ۵۲۴/۳۰ درصد واریانس کل مقیاس را برآورد می‌کند. در فرم کوتاه، مورد استفاده شده در این پژوهش، با در نظر گرفتن شرایطی ۲۸ گویه از ۶۶ گویه حذف شد. این شرایط عبارت بودند از: ۱. داشتن همبستگی پایین‌تر با بقیه گویه‌ها؛ ۲. داشتن نمره پایین‌تر در مرحله سنجش روایی محتوا در نظر کارشناسان؛ ۳. داشتن هم‌سویی معنایی کمتر با مدل مفهومی لذت‌جویی سعادت‌نگر در منابع اسلامی و ۴. گویه‌ها به‌طور متناسب از هر پنج عامل انتخاب و حذف شدند تا با وجود کم‌شدن تعداد گویه‌ها، سوالات باقی‌مانده کل محتوای سازه را به صورت کامل پوشش بدهند. در نهایت، این پرسش‌نامه با ۳۸ گویه در نمونه آماری متفاوت اجرا شد.
۲. **فرم کوتاه پرسش‌نامه به‌باشی روان‌شناختی ریف (RSPWB) (۱۹۸۰):** فرم اصلی این ابزار ۱۲۰ سؤال دارد که در بررسی‌های بعدی فرم‌های کوتاه‌تر، از جمله ۱۸ سؤالی، نیز پیشنهاد شد. همبستگی فرم کوتاه پرسش‌نامه (۱۸ سؤالی) با مقیاس اصلی از ۰/۷ تا ۰/۸۹ در نوسان بوده است. در پژوهش سفیدی و فرزاد (۱۳۹۱) برای محاسبه هماهنگی درونی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفا برای کل مقیاس برابر با ۰/۷۳ به دست آمد (مرادی و طاهری، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر، از این ابزار با هدف سنجش روایی همگرایی پرسش‌نامه سبک لذت‌جویی استفاده شده است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS از روش‌های آماری همبستگی و تحلیل عاملی استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

روایی محتوای مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر در بررسی عباسی (۱۳۹۰) به دست آمده است که به دلیل عدم تغییر در شکل صوری گویه‌ها، نتایج آن قابل سرایت به فرم کوتاه مقیاس است. این ویژگی از وجود توافق بالا میان نظر بیشتر کارشناسان (۸۳/۳۳ درصد) درباره محتوای پرسش‌ها استنباط شد (عباسی، ۱۳۹۰). به منظور بررسی هماهنگی درونی گویه‌های مقیاس، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. هماهنگی درونی مقیاس و عوامل آن بر اساس مقدار آلفا در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس سبک لذت‌جویی و عوامل آن

مقیاس	آلفای کرونباخ
کل مقیاس	۰/۸۹
عامل اول	۰/۸۵
عامل دوم	۰/۸۲
عامل سوم	۰/۷۹
عامل چهارم	۰/۶۳
عامل پنجم	۰/۶۱

چنان‌که در جدول مشاهده می‌شود ضریب آلفای کرونباخ مقیاس در نمونه پژوهش ۰/۸۹ است. این ضریب برای عامل اول ۰/۸۵، برای عامل دوم ۰/۸۲، برای عامل سوم ۰/۷۹، برای عامل چهارم ۰/۶۳ و برای عامل پنجم ۰/۶۱ است.

همچنین جهت بررسی روایی سازه مقیاس، همبستگی هر یک از گویه‌ها با کل پرسش‌نامه محاسبه شد. نتایج نشان داد که همه گویه‌ها با نمره کل مقیاس همبستگی معنادار دارند. دامنه این همبستگی از ۰/۲۹ تا ۰/۶۴ و میانگین این همبستگی ۰/۴۶۸ است. به منظور بررسی ساختار عاملی USS از تحلیل عاملی اکتشافی به روش مؤلفه‌های

اصلی^۱ و چرخش واریماکس^۲ استفاده شد. شاخص کفایت نمونه‌برداری^۳ نشان داد که ۳۸ گویه مقیاس در نمونه پژوهش برای تحلیل عاملی مناسب است ($KMO=0/۸۲$). نتایج آزمون کرویت بارتلت^۴ نیز بیانگر همبستگی معنادار کافی بین سؤالات پرسش‌نامه است. در حقیقت معنا دار بودن آزمون کرویت بارتلت کم‌ترین شرط لازم برای انجام دادن تحلیل عاملی است. همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، نتایج این آزمون با درجه آزادی ۷۰۳ و مجذور خی دو $۵۴۶۹/۷۵۷$ در سطح $P < 0/۰۰۰۱$ معنادار است.

جدول ۲: آزمون بارتلت و کفایت نمونه‌برداری

نتایج	آماره‌ها
۰/۸۲۸	KMO کفایت نمونه‌برداری به روش
۵۴۶۹/۷۵۷	خی دو
۷۰۳	درجه آزادی
۰/۰۰۰۱	سطح معناداری

به منظور تعیین تعداد عامل‌ها ابتدا از ملاک ارزش‌های ویژه بزرگ‌تر از ۱ استفاده شد. برای اجتناب از دقت پایین در نتایج خروجی و نیز با توجه به نمودار اسکری که ارزش ویژه در بخش نزولی با شیب تند و قبل از تبدیل شدن به سطح افقی را کمی بالاتر از عدد ۱ نشان می‌دهد، ارزش ویژه در مرحله دوم نیز بزرگ‌تر از ۱ انتخاب شد. جدول ۳ ماتریس عوامل را پس از چرخش به همراه بار عاملی هر یک از گویه‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۳: ماتریس عوامل پس از چرخش متقارب به شیوه واریماکس به همراه بار عاملی هر یک از گویه‌ها

شماره گویه	گویه	عوامل				
		۱	۲	۳	۴	۵
۱۰	دینداری مرا در کنترل امیال کمک می‌کند.	۰/۶۹۴				
۱۱	از تفریحاتی که هدف دارند، بیشتر لذت می‌برم.	۰/۶۹۰				
۷	مناجات در نیمه شب را دوست می‌دارم.	۰/۶۴۶				
۲	از بودن در مجالس دینی و معنوی لذت می‌برم.	۰/۶۴۱	۰/۳۵۳			
۱	میل دارم با دوستانی معاشرت کنم که مرا به سعادت نزدیک می‌کنند.	۰/۶۰۹				

1. principle component
2. varimax

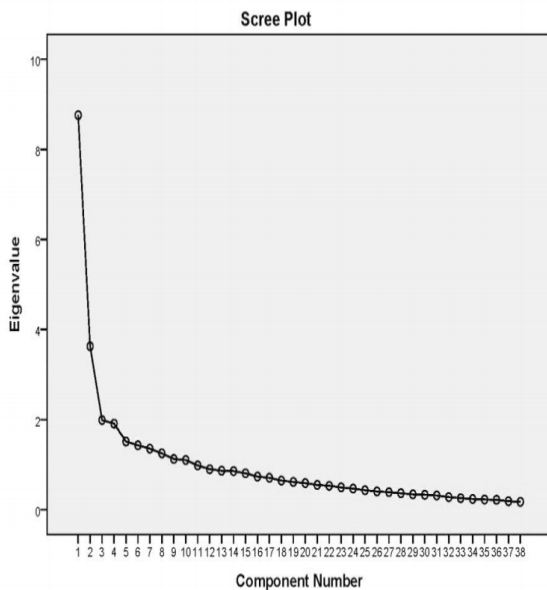
3. sampling Adequacy
4. Bartlett's test of sphericity

- ۱۲ اطاعت از دستورات خداوند احساس خوشایندی را برایم ایجاد می کند. ۰/۶۰۶
- ۳۶ مناجات با خدا برایم دلپذیر و لذت بخش است. ۰/۶۰۲
- ۳ لذت های پایدار را می پذیرم، هر چند در آینده دور اتفاق بیفتند. ۰/۵۷۱
- ۹ لذت رفتن به بهشت می تواند مرگ را برایم شیرین سازد. ۰/۵۲۴
- ۲۶ ترک گناه احساس خوبی به من می دهد. ۰/۵۱۲
- ۵ برای چشیدن شیرینی عبادت هوای نفسم را کنترل می کنم. ۰/۴۶۴ ۰/۳۹۰
- ۴ برای من چشم پوشی از نگاه حرام سخت است. * ۰/۴۰۸ ۰/۳۹۲ ۰/۳۰۰
- ۴۰ از مطالعه و کسب علم لذت می برم. ۰/۳۵۴ ۰/۳۰۶
- ۲۴ سعی می کنم همیشه جدیدترین مد لباس را بپوشم. * ۰/۷۴۷
- ۱۴ به شرکت در مجالس پر زرق و برق علاقه دارم. * ۰/۷۱۲ ۰/۳۱۵
- ۲۲ باید هر چه می توانم در زندگی لذت ببرم. * ۰/۶۵۰
- ۸ از اینکه سفره غذایی رنگین باشد، لذت می برم. * ۰/۶۰۶
- ۶ دوست دارم وسایل زندگی ام گران تر از دیگران باشد. * ۰/۵۷۹
- ۲۹ پوشیدن لباس شیک و زیبا برایم خیلی خوشایند است. * ۰/۵۴۰ ۰/۳۶۷ -
- ۲۸ گاهی از چیزهای ممنوع بیشتر از مجاز آن لذت می برم. * ۰/۵۲۹ ۰/۴۳۲
- ۳۲ فکر کردن به آرزوهای دنیایی، تنها دلخوشی من است. * ۰/۴۹۹ ۰/۳۸۲
- ۲۰ بخشی از شبانه روز را به بهره مندی از لذات معنوی اختصاص می دهم. ۰/۷۰۲
- ۱۹ برای رسیدن به لذت های عبادی و معنوی حاضرم هر سختی را تحمل کنم. ۰/۶۹۵
- ۳۳ فکر رسیدن به لذت های بهشتی مرا در کنترل شهوات کمک می کند. ۰/۶۱۷
- ۱۷ سعی می کنم از امکاناتم طوری بهره ببرم که برای آخرت هم توش های داشته باشم. ۰/۳۹۲ ۰/۵۸۳
- ۲۱ فکر کردن به مرگ مرا از هوس رانی دور می کند. ۰/۳۱۰ ۰/۳۵۷ ۰/۴۹۲
- ۳۰ فکر می کنم بیش از اینکه پیرو خواسته هایم باشم، پیرو عقلم هستم. ۰/۴۶۲
- ۳۸ در تأمین نیازهایم، میانه روی را در نظر می گیرم. ۰/۴۴۸ ۰/۳۹۷
- ۱۳ معتقدم راحتی بیش از حد مرا از زندگی سعادت مندانه دور می کند. ۰/۳۵۰
- ۱۸ نمی توانم ارضای نیازهایم را به تأخیر بیندازم، حتی اگر از خدا دور شوم. * ۰/۶۸۲
- ۳۴ هوس هایم مرا از درجات عالی انسانی دور کرده اند. * ۰/۵۸۱
- ۱۶ پر خوری غذای خوشمزه را دوست دارم، با اینکه می دانم خدا از شکم سیر بیزار است. * ۰/۵۲۸

۰/۵۲۴	۳۷	زمانی که هوسی مرا بگیرد، نمی‌توانم از چنگ آن فرار کنم. *
۰/۶۵۲	۲۵	از لذت‌های نامناسب اجتناب می‌کنم؛ چون از رسوایی می‌ترسم.
۰/۶۳۵	۳۵	از لذت نامشروع می‌گذرم، چون دچار عذاب وجدان می‌شوم.
۰/۴۵۵	۳۱	فکر کردن به جهنم بارها مرا از هوس‌رانی دور کرده است.
۰/۴۳۴	۲۷	توانستم با عبرت گرفتن از دیگران لذت‌های نامناسب را ترک کنم.
۰/۴۳۱	۲۳	کمک به دیگران را بر غذا خوردن ترجیح می‌دهم.

* گویه‌های علامت‌دار به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند.

بر اساس جدول ۴، عامل اول ۱۳/۲۱۶ درصد، عامل دوم ۱۰/۴۰۳ درصد، عامل سوم ۹/۹۷۱، عامل چهارم ۶/۸۰۲ و عامل پنجم ۶/۴۵۷ درصد و مجموع پنج عامل ۴۶/۸۵۰ درصد واریانس کل مقیاس لذت‌بری سعادتنگر بر اساس منابع اسلامی را برآورد می‌کند.

نمودار ۱: نمودار اسکری برای تعیین عوامل

در مرحله دوم، برای استخراج عامل‌هایی که با معنا بودند، بر روی ۵ عامل، تحلیل عاملی با چرخش متقارب به شیوه واریماکس انجام شد. تمامی گویه‌های مقیاس در این مرحله، از بار عاملی بالاتر از ۰/۳ برخوردار بودند. دامنه بار عاملی گویه‌ها در عامل اول از ۰/۳۱ تا ۰/۷۰ و در عامل دوم از ۰/۳۴ تا ۰/۷۷، در عامل سوم از ۰/۳۱ تا ۰/۶۰ است. نتایج کار در این مرحله در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: عوامل و توصیف واریانس کل

عوامل	ارزش‌های ویژه اولیه			مجموع ضرایب فاکتور چرخش داده نشده			مجموع ضرایب فاکتور چرخش داده شده		
	واریانس کل	درصد واریانس	درصد جمعی	واریانس کل	درصد واریانس	درصد جمعی	واریانس کل	درصد واریانس	درصد جمعی
۱	۸/۷۵۹	۲۳/۰۵۰	۲۳/۰۵۰	۸/۷۵۹	۲۳/۰۵۰	۲۳/۰۵۰	۵/۰۲۲	۱۳/۲۱۶	۱۳/۲۱۶
۲	۳/۶۲۷	۹/۵۴۴	۳۲/۵۹۳	۳/۶۲۷	۹/۵۴۴	۳۲/۵۹۳	۳/۹۵۳	۱۰/۴۰۳	۲۳/۶۱۹
۳	۱/۹۹۰	۵/۲۳۷	۳۷/۸۳۱	۱/۹۹۰	۵/۲۳۷	۳۷/۸۳۱	۳/۷۸۹	۹/۹۷۱	۳۳/۵۹۰
۴	۱/۹۱۲	۵/۰۳۲	۴۲/۸۶۳	۱/۹۱۲	۵/۰۳۲	۴۲/۸۶۳	۲/۵۸۵	۶/۸۰۲	۴۰/۳۹۲
۵	۱/۵۱۵	۳/۹۸۷	۴۶/۸۵۰	۱/۵۱۵	۳/۹۸۷	۴۶/۸۵۰	۲/۴۵۴	۶/۴۵۷	۴۶/۸۵۰
جمع کل	۴۶/۸۵۰		۴۶/۸۵۰			۴۶/۸۵۰			۴۶/۸۵۰

در نهایت بر اساس تحلیل عاملی و مدل مفهومی نظری، گویه‌های مربوط به پنج عامل مشخص شد و بر اساس محتوای گویه‌ها، عوامل مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر بدین صورت نام‌گذاری شدند:

۱. تعالی‌جویی: گویه‌های ۱ و ۲ و ۳ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۲۶ و ۳۶ و ۴۰؛
۲. مهار مادی‌گرایی: گویه‌های ۶ و ۸ و ۱۴ و ۲۲ و ۲۴ و ۲۸ و ۲۹ و ۳۲؛
۳. هدفمندی: ۵ و ۱۳ و ۱۷ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ و ۳۰ و ۳۳ و ۳۸؛
۴. توان تأخیر ارضاء: ۴ و ۱۶ و ۱۸ و ۳۴ و ۳۷؛
۵. عاقبت‌اندیشی: ۲۳ و ۲۵ و ۲۷ و ۳۱ و ۳۵؛

به منظور بررسی روایی همگرایی USS، همبستگی نمرات آن با نمرات پرسش‌نامه بهباشی روان‌شناختی ریف محاسبه شد. نمرات USS با نمرات بهباشی روان‌شناختی معنادار بود ($r=0/44$ ، $P<0/01$) که نشان‌دهنده روایی همگرایی مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی مجدد ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس سبک لذت‌جویی بر اساس منابع اسلامی در بین دانشجویان انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که USS در نمونه پژوهش از هماهنگی درونی خوبی (۰/۹۲) برخوردار است. این یافته پژوهش مطابق با یافته قبلی محقق در بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی فرم ۶۶ سؤالی همین مقیاس است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد که ساختار عاملی USS در نمونه این پژوهش ۵ عاملی است؛ در پژوهش قبلی (عباسی، ۱۳۹۰) نیز ۵ عامل به دست آمد که از نظر محتوا میان عوامل دو مقیاس هماهنگی مفهومی و ساختاری وجود دارد. عامل انتخاب لذت‌های عالی و پایدار (تعالی‌جویی)، عامل توانمندی تأخیر ارضا برای رسیدن به لذت عالی و پایدار (مهارگری)، عامل سنجش پیامد لذت‌ها (عاقبت‌اندیشی)، عامل لذت‌جویی با محور توحیدی (هدفمندی) و عامل سبک میانه‌رو در لذت‌جویی (میانه‌روی) حاصل تحلیل عوامل در پژوهش پیشین است. این ویژگی‌ها به طور کلی، با محتوای عوامل استخراج‌شده در این پژوهش هماهنگی دارد. عوامل استخراج‌شده برای مقیاس لذت‌بری سعادت‌نگر در این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. عامل اول: «تعالی‌جویی در لذت» نشان‌دهنده گرایش و انگیزه برای بهره‌مندی از لذت‌های عالی و پایدار است؛
۲. عامل دوم: «بی‌رغبتی به لذت‌های مادی» نشان‌دهنده انگیزه و توانمندی فرد برای اجتناب از لذت‌های حسی و مادی است؛
۳. عامل سوم: «ارزیابی اهداف مثبت» سازه سنجش و ارزیابی در انتخاب لذت‌های عالی و پایدار و اجتناب از لذت‌های حسی و مادی است؛
۴. عامل چهارم: «توان تأخیر در لذت‌جویی» نشان‌دهنده توانمندی فرد در تأخیر انداختن لذت‌بری برای مصلحت‌های عالی و پایدار است؛
۵. عامل پنجم: «ارزیابی پیامد منفی» که سازه دوم سنجش و ارزیابی در فرایند انتخاب لذت‌ها و نشان‌دهنده گرایش فرد برای بررسی پیامدهای منفی لذت در فرایند انتخاب است. عامل اول (تعالی‌جویی در لذت) شامل ۱۱ ماده است. از این تعداد ۶ گویه همان موادی هستند که در فرم ۶۶ سؤالی در عامل تعالی‌جویی و ۵ ماده دیگر در عوامل هدفمندی قرار داشتند. بررسی مفهومی این ۵ ماده (مثل «میل دارم با دوستانی معاشرت کنم که مرا به سعادت

نزدیک می‌کنند» یا «لذت‌های پایدار را می‌پذیرم، هرچند در آینده دور اتفاق بیفتند» حاکی از این موضوع است که نشانگری برای عامل تعالی‌جویی در لذت هستند. عامل دوم (بی‌رغبتی به لذت‌های مادی) شامل ۸ ماده است که ۷ ماده مربوط به عامل میانه‌روی در فرم ۶۶ سؤالی هستند. می‌توان گفت تنها عنوان این عامل از «میانه‌روی» به «بی‌رغبتی به لذت‌های مادی» تغییر کرده است؛ چراکه محتوای این ماده حاکی از مفهوم «بی‌رغبتی به لذت‌های مادی» است. ماده‌های عامل چهارم (توان تأخیر در لذت‌جویی) به طور کامل با ماده‌های عامل مهارگری در فرم ۶۶ سؤالی هماهنگ است. ۴ ماده از ۵ ماده عامل پنجم (ارزیابی پیامد منفی) همان ماده‌های مربوط به عامل عاقبت‌اندیشی هستند و فقط نامشان تغییر کرده است. عامل سوم (ارزیابی اهداف مثبت) نیز، که شامل ۹ ماده است، فقط ۳ ماده از عامل هدفمندی را در فرم ۶۶ سؤالی دربردارد و محتوای گویه‌های دیگر به‌طور آشکاری از مفهوم «ارزیابی اهداف مثبت» در لذت‌بری حکایت می‌کنند؛ برای مثال این گویه که «فکر رسیدن به لذت‌های بهشتی مرا در کنترل شهوات کمک می‌کند» یا «برای رسیدن به لذت‌های عبادی و معنوی حاضرم هر سختی را تحمل کنم». بنابراین می‌توان گفت تمام عوامل استخراج‌شده از فرم ۳۸ سؤالی مقیاس سبک لذت‌بری توانسته‌اند همه عوامل فرم ۶۶ سؤالی را از نظر محتوایی پوشش دهند که نشان‌دهنده پایداری روایی صوری مقیاس خواهد بود.

در پژوهش حاضر همبستگی مثبت و معنادار نمرات USS با نمرات بهباشی روان‌شناختی و همبستگی منفی معنادار با نمرات افسردگی نشان‌دهنده روایی همگرا و واگرایی مقیاس است. انتظار می‌رفت که USS با بهباشی روان‌شناختی ریف همبستگی مثبت معنادار داشته باشد؛ چراکه طبق نظر ریف (۱۹۸۹)، مؤلفه‌های انگیزشی بهباشی روان‌شناختی بر سعادت‌نگری در برابر لذت‌نگری بنا شده است، یعنی بودن در حالت کامل کارکردی و برآمدن در رویارویی با چالش‌های وجودی زندگی (ریف و سینگر، ۲۰۰۸). علاوه بر این، نمرات بالا در USS نشان از کارآمدی سبک پی‌گیری لذت در افراد است، به گونه‌ای که ویژگی‌هایی از قبیل پی‌گیری لذت پایدار و عالی، ارزیابی و عاقبت‌اندیشی درباره لذت‌ها و توان تأخیر ارضا برای تجربه لذت‌های عالی و پایدار را دارد. این ویژگی‌ها مطابق با «بودن در حالت کامل کارکردی» و «برآمدن در رویارویی با چالش‌های وجودی زندگی» است؛ همچنین با مدل واترمن (۱۹۹۳)، رایان، هوتا و دسی (۲۰۰۸) و ویترسو (۲۰۰۴) همخوانی دارد. مدل واترمن بر فعالیت‌هایی در زندگی تأکید دارد که بیشترین همخوانی را با ارزش

های درونی فرد داشته باشد؛ مدل بهباشی سعادت‌نگر رایان، هوتا و دسی بر اشتیاق برای اهداف و ارزش‌های درونی، داشتن انگیزه‌های خودگردان، خودآگاهانه رفتار کردن، نیازهای رضایت‌بخش برای شایستگی، خودگردانی و ارتباط مبتنی است. مدل ویترسو نیز مبتنی بر رشد شخصی، استقبال از چالش‌های زندگی، اشتیاق و علاقه بنا نهاده شده است.

منابع

پسندیده، عباس (۱۳۸۶)، «درآمدی بر روش شناسی فهم معارف روان‌شناختی از احادیث»، *مجله علوم حدیث*، شماره سوم و چهارم، صص ۸۸-۱۱۰.

شیخی، منصوره و هومن، حیدرعلی و احدی، حسن و سپاه منصور، مژگان (۱۳۸۹)، «مشخصه‌های روان‌سنجی مقیاس رضایت از زندگی»، *فصل‌نامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی/سازمان*، شماره چهارم، ۱۷-۲۵.

عباسی، مهدی (۱۳۹۰)، *ساخت پرسش‌نامه سبک لذت‌جویی بر اساس منابع اسلامی و رابطه آن با سلامت عمومی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزشی - پژوهشی امام خمینی (ره) قم.

عباسی، مهدی (۱۳۹۴)، *لذت و شادکامی از دیدگاه اسلام*، قم: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث.

عباسی، مهدی و بهرامی احسان، هادی (۱۳۹۴)، «سعادت‌نگری و لذت‌نگری بر روی پیوستار: کمی‌سازی سبک لذت‌بری سعادت‌نگر بر اساس یک مدل مفهومی در منابع اسلامی»، *مقاله پذیرفته‌شده در کنگره علوم انسانی اسلامی*.

فتحی آشتیانی، علی (۱۳۹۲)، *آزمون‌های روان‌شناختی: ارزش‌یابی شخصیت و سلامت روان*، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.

مرادی، اعظم و طاهری، صغری (۱۳۹۱)، *سنجش روان‌شناسی مثبت در دانشجویان* (پرسش‌نامه‌ها)، تهران: دانژه.

مگیار - موئه. جینا ال (۱۳۹۳)، *مدخلات روان‌شناسی مثبت‌نگر؛ راهنمای درمان‌گر*، ترجمه علی‌اکبر فروغی، دکتر جلیل اصلانی و سحر رفیعی، تهران: ارجمند.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008), "Hedonia, Eudaimonia, and Well-being: An Introduction". *Journal of Happiness Studies*, 9:1-11.

Diener, E. (2000), Subjective well-being: "The science of happiness, and a proposal for a national index", *American Psychologist*, 55, 34-43.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985), « The Satisfaction with Life Scale», *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. and Smith, H. L. (1999), “Subjective wellbeing: three decades of progress”, *Psychological Bulletin*, 125: 276–302.

Hefferon, K., & Boniwell, I. (2011), *Positive Psychology: Theory, Research and Applications*, London: Open University Press.

Huta, V. & Ryan, R. M. (2010), “Pursuing Pleasure or Virtue: The Differential and Overlapping Well-Being Benefits of Hedonic and Eudaimonic Motives”, *Journal of Happiness Studies*. 11, 735-762.

Huta, V. & Waterman, A. S. (2013), “Eudaimonia and Its Distinction from Hedonia: Developing a Classification and Terminology for Understanding Conceptual and Operational Definitions”, *Journal of Happiness Studies*, Accepted November 11 2013.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001), “On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being”, *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166

Ryan, R. M., Huta, V., & Deci, E. L. (2008), “Living well: A self-determination theory perspective on eudaimonia”, *Journal of Happiness Studies*, 9, 139-170.

Ryff, C.D., & Singer, B.H. (2008), “Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being”, *Journal of Happiness Studies*, 9, 13-39.

Vittersø, J. (2004), “Subjective well-being versus self-actualization: Using the flow-simplex to promote a conceptual, clarification of subjective quality of life”, *Social Indicators Research*, 65, 299-331.

Watson, D., Clark, L. A. and Tellegen, A. (1988), “Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6): 1063–70.

World Health Organization. (2001), *International Classification of Functioning Disability and Health, ICF*. Geneva: World Health Organization.